

Горана Зечевић-Крнета

Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

**ДАТИВ И(ЛИ) АКУЗАТИВ КАО ПАДЕЖИ
ДИРЕКТНОГ ОБЈЕКТА: ГЛАГОЛИ СА ДВОЈАКОМ
РЕКЦИЈОМ У СРПСКОМ И ШПАНСКОМ ЈЕЗИКУ**

У раду се анализира појављивање дативских и акузативних глаголских допуна уз четири дворекцијска глагола у српском и шпанском језику на примерима из речника и из електронских корпуса српског и шпанског језика. Испитују се фактори који утичу на појављивање одређене објекатске допуне као и евентуалне модификације у значењу предикатско-објекатског израза. Такође, настоји се увидети да ли је употреба датива и акузатива у овим конструкцијама мотивисана истим разлозима у два наведена језика.

Кључне речи: датив, акузатив, транзитивност, семантичко-синтаксичка обележја објекта у српском и шпанском.

„Употреба падежа не зависи од глагола, већ од значења које треба исказати.“ (Меје: 1965)

Многи аутори (Арсенијевић: 2007, Гортан-Премк: 1973, Грковић-Мејдор: 2007, Ивић: 1983), бавећи се проблематиком глаголске прелазности и падежима у српском језику, навели су примере глагола који имају двојаку рекцију, односно могућност да се појаве с различитом падежном допуном без већих модификација у значењу. Поменуто двојако понашање глагола у одабиру директне¹ објекатске допуне регистровано је и у шпанском језику и разматрано најчешће у оквиру феномена *leísmo*², *laísmo*³ и *loísmo*⁴ као неоправдана употре-

1 У овом раду преузимамо класификацију семантичко-синтаксичких обележја објекатских конституената коју је дала Арсенијевић (2007) према којој су „акузатив без предлога, генитив и датив падежи објекатског појма обележеним директним учешћем у глаголској радњи, при чему је беспредлошки акузатив, као пасивни учесник, потпуно обухваћен глаголским процесом, док је дативом обележен објекат чије се учешће манифестује усмеравањем радње ка њему“.

2 Неоправдана употреба облика за датив *le, les* на месту где треба да се појаве облици за акузатив *lo, los* или *la, las*.

3 Неоправдана употреба облика за акузатив *la, las* на месту где треба да се појаве облици датива *le, les*.

4 Неоправдана употреба облика за акузатив *lo, los* на месту где треба да се појаве облици датива *le, les*.

ба датива односно акузатива. У сагласности са Фернандес-Ордоњес (1999) истичемо да случајеви које испитујемо у овом раду не би требало да се тумаче као неоправдана употреба датива/акузатива, јер је употреба оба падежа уз поједине глаголе оправдана и условљена семантичко-синтаксичким обележјима глагола и реченичним контекстом, али и говорниковом комуникативном намером.

У овом раду испитујемо двојако рекцијско понашање на примеру четири глагола који, како у српском тако и у шпанском језику, показују осцилацију у одабиру директне глаголске допуне. Анализирајући њихове семантичке и синтаксичке карактеристике, покушали смо да наведемо разлоге који утичу на одабир дативске/акузативне допуне ових глагола, а након тога и да донесемо закључке о сличностима и разликама понашања ове глаголске групе у српском и шпанском језику.

Пошто се у шпанском језику временом изгубила граматичка категорија падежа, а самим тим и морфолошка варијација именског конституента, нећемо моћи да поредимо директни номинални објекат, јер би се у оба случаја појављивао именички конституент уведен предлошком конструкцијом с предлогом „а“, изузимајући неживе и непсонификоване акузативне допуне које би се појавиле без предлога⁵. Оно што нам остаје јесте контрастирање прономиналног анафорског објекта пошто су се у систему личних заменица објекта у шпанском језику задржали деклинацијски облици, тако да можемо да разликујемо облике трећег лица једине и множине прономиналног анафорског објекта у дативу (*le; les*) и у акузативу (*lo/le⁶; la; los, las*).

Одабрани глаголи који ће нам послужити да испитамо појаву су *ïомагаïиï*⁷, *смеïаïиï*, *судïиï* и *шïеïиïиï*, и њихови еквиваленти у шпанском језику *ayudar, molestar, juzgar* и *perjudicar*. У циљу што бољег илустровања значења и употребе поменутих глагола, при-

5 Предлог А увек стоји уз именске конституенте у функцији дативске објекатске допуне, док, када је реч о акузативној објекатској допуни, предлог се јавља када се објекатски појам односи на живо биће или је реч о персонификацији; међутим, понекад може да се појави и испред објекатске допуне у акузативу која се односи на неживе појмове, нпр. *Un buen estilo nunca perjudica A las buenas ideas* [Добар стил никад не шкоди добрим идејама] (РАЕ: 2005).

6 Етимолошки посматрајући, облик *le* је прономинални анафорски облик за датив, међутим услед различитих вишевековних тенденција у шпанском језику, о којима ће бити реч у наставку рада, норма дозвољава да се облик *le* користи на месту акузативне директне допуне, али само ако је референт анафоре живо биће (углавном особа) мушког рода у једини.

7 Како у српском језику постоје два облика инфинитива, несвршени (*ïомагаïиï*) и свршени (*ïомоïи*), изабрали смо да испитамо несвршени облик, јер су и остали наведени глаголи које анализирамо овде несвршени.

мере смо потражили прво у једнојезичним речницима српског⁸ и шпанског⁹ језика, а потом и у електронском корпусу. У шпанском корпусу посебну пажњу обратили смо на изворнике, јер у оквиру хиспанског говорног подручја постоје већ регистроване области које не разликују датив и акузатив тако да би нас такви примери могли довести до погрешних закључака¹⁰.

У претраживању корпуса углавном смо издвајали примере у инфинитиву или у презенту трећег лица једнине, јер су такви примери најбројнији, па тиме и лакши за поређење. Одабиром облика инфинитива и презента у шпанском језику хтели смо да избегнемо анализу утицаја фактора *свршености/несвршености* глаголског облика, који се у неким студијама наводи као елемент који утиче директно на појављивање једног или другог падежа. У исто време тиме бисмо показали да се смењивање датива и акузатива јавља неvezано за контраст *свршено/несвршено*, а питање да ли поменути фактор утиче на појављивање допуне датив/акузатив, и у којој мери, оставићемо за неку другу прилику.

Датив и(ли) акузатив као падежи директног објекта у српском језику

У спецификацији објекатских односа у српском језику данас учествују сви падежи. Падежни односи на семантичком плану представљају односе између предиката и његових аргумента, док на морфосинтаксичком плану се ради о односима између предикативног израза и за њега везаних именичких синтагми. Сложени карактер семантичке структуре предиката омогућава да се исти предикат може оформити на више начина, с различитим предикатским аргументима и падежима, зависно од комуникативне хијерархије¹¹ компоненти коју ће говорно лице одабрати.

8 За проверу глаголских значења у српском језику користили смо *Речник српскохрватскога књижевног језика* Матице српске и Матице хрватске, *Рјечник хрватскога или српскога језика* Југославенске академије знаности и уметности, а од великог значаја био је и *Речник глагола са грамађичким и лексичким дојунима* Владиславе Петровић и Косте Дудића.

9 Што се тиче глагола у шпанском језику, њих смо проверили у речницима *Diccionario de uso del español* Марије Молинер, *Diccionario panhispánico de dudas* Шпанске краљевске академије (ДРАЕ), као и у речнику *Diccionario del español actual* аутора Мануела Сека, Олимпије Андрес и Габина Рамоса.

10 Реч је о дистинкцији *zonas distinguidoras/confundidoras* коју је дефинисао Фернандес-Ордоњес (1999).

11 Тумачећи односе предиката и његових аргумената, Тополињска (1996) помиње хијерархију падежних односа и наводи да на врху хијерархије стоји човек, вршилац радње, па човек-објекат радње (енг. *experiens, beneficiens, patiens*), па предмет, тј. неживи објекат радње, па инструмент помоћу којег се та радња остварује итд. Сходно томе, па-

Арсенијевић (2007) указује на чињеницу да се временом мењало наше поимање објекта, те да је објекатска допуна у акузативу некада имала знатно шире значење и исказивала је читав низ околности вршења глаголске радње. Постепено је акузатив губио примат на том пољу, док, са друге стране, према речима Грковић-Мејдор (2007), отпочиње процес „*акузативизације*“, тј. преливања појединих објекатских категорија, најчешће генитивске и дативске, у неким својим реализацијама у акузативну категорију. Стога би данашњи систем објекатских облика представљао резултат дуготрајног процеса диференцијације објекатских појмова који је ишао ка томе да се поједини падежни облици повежу са одређеним семантичко-синтаксичким обележјима.

У циљу схватања праве природе глаголско-објекатске везе, Арсенијевић (2007) анализира семантичко-синтаксичка обележја објекатских синтагми у српском језику и дефинише објекатске односе на основу обележја *директност/индиректност*, *обухватност/управљеност* и *комплијентност/парцијалност*; па се тако, према дистрибуцији објекатског појма у односу на управну глаголску радњу успостављају директни или индиректни унутарсинтагматски односи, а према природи саме радње објекат је комплетно или парцијално обухваћен, или је радња на њега само усмерена. Ивић (1983) истиче да је разлика датива и акузатива као падежа директног објекта засновавана само на начину њиховог учешћа у глаголској радњи, и док акузатив означава обухватност објекатског појма глаголском радњом, датив имплицира усмереност радње ка њему. Управо је то обележје директне укључености у глаголску радњу и довело до колебања у употреби датива и акузатива у извесним примарно дативским синтагмама.

Па тако, пратећи еволутивне тенденције акузативног односа, може се уочити семантички развој „од односа појма који је у физичком контакту са глаголском радњом и који је њоме у целини обухваћен (што се може узети као првобитно акузативно значење) ка односу појма који је директно ангажован глаголском радњом као пасиван или у пасивној улози (што је значење акузатива у новијем језику)“. Насупрот томе, развој семантичке вредности дативске категорије ишао је „од односа појма коме је намењено вршење неких врста глаголских радњи ка односу посебне врсте ангажовања“ (Горган-Премк: 1973, 293).

деж „првога човека“, тј. човека који се налази у центру пажње говорног лица, био би номинатив, затим падеж "другог човека"- датив, падеж првог предмета – акузатив, падеж другог (неживог) предмета – инструментал.

Уз значење *креиити*, *поикреиљивати*, налазимо углавном акузативне допуне:

А: *Ако је ово крух свакодани, нека те сваки дан помага. Који дух помага слабост и незнање наше.* (Р ЈАЗУ: 1930)

У Речнику глагола и доиуна (Петровић и Дудић: 1989) наводи се да падеж објекатске допуне зависи од значења које је потребно исказати, па тако, конструкција са дативом изражава *пружиити сваковрсну помоћ коме*, док конструкција са акузативом има значење *чинити да се чије материјално стање поправи*:

Д: *помагати повређеном детету, институту за физику; раднику при исповару робе; Помаже ученику да напише задатак.*

А: *помагати сиромашног рођака, земље у развоју; одличног ученика стипендијом.* (Петровић и Дудић: 1989)

Што се тиче података добијених из корпуса, они указују на доста уједначену употребу акузатива и датива уз овај глагол, било да се жели исказати значење *пружиити сваковрсну помоћ коме*, било да је реч о истицању сегмента *материјалне или какве друге ирајније подршке*:

А: 2474276: ~~LVN TUP~~ ~~QSIKUFWUW~~ ~~PESXBVBUN~~ ~~NSUWN~~ ~~QPNFC~~ *činiti i spomenike podizati, slavu slaviti, pomagati bolnice, škole i humane ustanove.*

Д: 4823729: *...podučavani do 21 godine, kada bi polagali zakletvu na siromaštvo i poslušnost, obećavajući da će pomagati siromasima, bolesnima, udovicama...*

А: 12625788: *Krizni štab će biti privremeni organ koji će do konstituisanja nove izvršne vlasti pomagati gradonačelnika.*

Д: 2789621: *On je dodao da je NBJ formirala krizni štab koji će pomagati bankama...*

А: 5065238: *Francuski je parlament 1833. zauzeo stanovište da na Balkanu treba pomagati nezavisne narode* ~~EBVTUBOPV~~ ~~VPRKOB~~ ~~POB~~ ~~OFESXBV~~

Д: 2292944: *Da li spasavati samo sebe ili pomagati i drugima da se spasu.*

А: 16194768: ~~SBVBN~~ ~~FN~~ ~~BUFSJK~~ ~~QPN~~ ~~BHBU~~ *verske zajednice.*

Д: 21575304: *...mada to ne znači da materijalno ne treba pomagati mladim bračnim parovima* ~~LP~~ ~~FN~~ ~~EBN~~ ~~BK~~ ~~ED~~

А: 19847395: *Naši narodi nisu hteli pomagati fašističku Nemačku i Italiju koje porobljavaju druge narode sveta.*

Д: 1766475: ~~QPEXL~~ ~~V~~ ~~SOFU~~ ~~POIB~~ ~~LP~~ *je joj i kasnije uvek pomagati. Melanija Klajn se 1926. konačno nastanjuje u Engleskoj.*

Албанези и Менини суде меч *Спартак-Звезда*. (Р МС-МХ: 1990)

Речник глагола и дојуна (Петровић и Дудић: 1989) бележи употребу датива уз основно значење (нпр. *судити фалсификатору* (Д), *судити фудбалској организацији* (Д)), а акузативна допуна се јавља уз значење *оцењивајући* (*судити младића* (А)) или судити у спорту (*судити меч* (А)).

Потврду стања илустрованог у речницима налазимо и у корпусу. Међутим, изгледа да анимираност објекатске допуне утиче и код овог глагола на то да ли ће да се појави датив или акузатив. Датив се најчешће појављује уз обележје (+) *живо*, док акузатив карактерише обележје (-) *живо*. На пример:

Д: 7832181: ...za svaki slučaj, pratio je opaskom da "ako je neko počinio zločin, treba mu suditi". 5218240: Nama će suditi oni koji će naše doba i naša dela videti sa već 2252173: O svima će suditi krivično već 7466602: Vi sudite sada, ali će doći vreme kada ćemo i mi vama suditi.

А: 12851178: Da li će slučaj "Pauk" suditi drugi sudija? 13271016: Današnji susret će suditi Grk Leonidas i Poljak Bačanski. 15743333: Monarhističku politiku, dakle, treba suditi po njenim plodovima, po delima dosadašnjih 15918713: Ako treba, najbolji arbitri će suditi i po dva - tri meča.

Ретко, али ипак могуће је наићи и на примере датива и акузатива са различитим обележјима од горе поменутих, па тако имамо:

Д: 3946316: Čeg čemu / BN

А: 8986966: Suditi zaverenike, to je suditi celu Srbiju.

Шпански

Што се тиче глагола *шпански*, *Речник МС-МХ* као и *Речник ЈАЗУ* уз основно значење *бити од шпански*, *наносити шпански* бележи употребу оба падежа:

Д: Врше се осталим органима.

Честе промене модних линија почеле су индустрији. (Р МС-МХ: 1990)

Злато луди. (Р ЈАЗУ: 1959)

А: Волухарице су сродници мишева, живе у се. (Р МС-МХ: 1990)

Ако мало и поцкним, не штећим посао њим. Ствари нечасне штеће добре науке. (Р ЈАЗУ: 1959)

Када значи кварити коџа, разарати чешће се јавља са акузативом.

А: *Ти их штећиии!* (Р МС-МХ: 1990)

Мољац штећии свиту, и црв дрво. (Р ЈАЗУ: 1959)

У корпусу преовладавају конструкције са дативом, док ретки случајеви акузатива, као и у случају глагола *судити*, имају обележје (-) живо.

Д: 16722523: ...jer je on morao znati da bombe sa osiromašenim uranijumom neće štetiti njemu, njegovoj porodici, ni njegovim bliskim političkim prijateljima... 174900: Takvo shvatanje će im veoma štetiti pre svega jer su se skoro uvek, po inerciji, vezivali za Rumuniju ... 3112750: Često je za nas neka stvar povoljna koja šteti ~~OBZINOCORNB~~ 6430777: Po njegovim rečima ovakvo stanje šteti i ~~ESBVMSSJCSJNB~~ koji ne dobijaju pravu cenu za svoj ulov. 9262110: Teško se dogovaraju o statusu dece, što, naravno, najviše šteti deci.

6021661: Hladan vazduh šteti i glasticama. 12140059: ...takva propaganda ~~TBNPNPNPFUJUM~~ novom izbornom procesu. 23739108: To ne samo da šteti domaćoj industriji koja ima kvalitetne proizvode, već dovodi do niskog nivoa usluga ...

А: 7749412: Onda je neko odlučio da ova institucija šteti stvari dogovorne kulture... 15118327: "Alma kvatro" ne prijavljuje sve svoje prihode, pa time šteti grad... 15117582: ~~WBWBWITW PQWFOBEWQPEWBWOFNPNPOQPM~~ pojedinih preduzeća šteti glavni grad za nekoliko desetina hiljada nemačkih maraka mesečno.

Датив и (ли) акузатив прономиналног објекта у шпанском језику

Парадигма личних заменица 3. лица једине и множине у савременом шпанском језику једини је пример очувања, додуше само делимичног, латинског падежног система. Наиме, од облика номинатива латинских показних заменица *ille, illa, illud* настали су наглашени облици личних заменица за треће лице *él* [он], *ella* [она], *ello* [оно]; од акузатива показне заменице *illum, illam, illud* настали су ненаглашани акузативни облици *lo/los* [га/их], *la/las* [је (ју)/их], *lo* [га]; и од датива латинске показне заменице *illi* настао је облик *le/les* [му, јој, му/им]. Често се говори о „етимолошкој“ употреби када се користе облици акузатива за прави објекат, и облици дати-

ва за неправи објекат. Поред „етимолошке“ употребе, у шпанском језику постоје употребе анафорских облика личне заменице које нису одређене синтаксичком функцијом именице или именичке синтагме на коју се односе. Те употребе се традиционално називају *leísmo*, *laísmo* и *loísmo*.

Међутим, савремене студије које се баве овом проблематиком наглашавају да су истински случајеви неразликовања падежа датива и акузатива ретки у шпанском језику. Одабир облика *le*, *la*, *lo* је у многим ситуацијама одређен структуром или значењем конструкције. У теоријама које покушавају да разјасне „неетимолошку“ употребу ненеглашених облика заменица трећег лица најчешће се повезује употреба облика *le*, *la*, *lo* са карактеристикама референта, као што су граматичка категорија рода и броја, анимираност референта (живо/неживо), степен прелазности глаголске радње, степен индивидуације референта, затим степен поштовања према њему, и сл. У неким случајевима реч је о сукобљавању архаичне и иноваторске варијанте. (Урубуру Бидаурасага 1993: 112).

Према традиционалној теорији, како наводи Флорес Сервантес (2002), развој ових феномена тумачи се постојањем двеју супротстављених тенденција. Прва би била тенденција успостављања трочланог морфолошког система граматичке категорије рода (мушки, женски и средњи род), и то на уштрб категорије падежа, где би облик *le* представљао референте мушког рода, *la* женског, а *lo* средњег рода. Поред ње јавља се и тенденција разликовања живог и неживог која је главни узрочник повезивања феномена *leísmo* са анимираношћу референта.

Комуникативна теорија образлаже да је употреба облика *le* наспрам *la*, *lo* мотивисана значењем самог падежа и комуникативном намером да се расподеле улоге *активно/пасивно* у реализацији глаголске радње. Највећи степен активности припада, традиционално, субјекту реченице, односно вршиоцу радње, а наспрот њему се налази објекат тј. појам у акузативу, који је директно обухваћен глаголском радњом и као такав, најчешће пасиван. Између би се налазио датив, као појам којим се исказује посебна врста ангажовања у глаголској радњи (Флорес Сервантес 2002: 57).

Грамаиички, лексички и семантичко-прагматики контексти употребе *le*, *la* и *lo*

У покушају класификације елемената који утичу на различиту употребу заменица *le*, *la*, *lo* у шпанском језику, дефинисани су гра-

матички, лексички и семантичко-прагматски контексти (Флорес Сервантес 2002: 57).

Двострука рекција која је својствена глаголима које разматрамо у овом раду *ayudar* [помагати], *juzgar* [судити], *molestar* [сметати], *perjudicar* [штетити], потиче од самог значења глагола, а онда би и зависиле од граматичког контекста (нпр. неживи субјект, а у случају глагола *juzgar* значајно је и појављивање допуне објекатског атрибутива), као и од семантичко-прагматичког контекста (нпр. активна/пасивна улога објекта, затим метафора, персонификација/деперсонификација).

Сви поменути глаголи наводе се у речницима као прелазни, најчешће траже допуну директног објекта лица, мада могу и да се појаве са неживим објектом, а употреба датива уз ове глаголе, сматра се „етимолошком“ употребом, јер су у латинском језику ови глаголи тражили дативску допуну. Услед реструктурирања глаголске категорије рода настале су осцилације у падежу.

Изузетак би био глагол *juzgar* који је у латинском језику имао две допуне у акузативу, директни објект и објекатски предикатив (атрибутив), такође у акузативу, па се услед таквог граматичког контекста директном објекту наметао датив како не би дошло до забуне са атрибутивом у акузативу (Лапеса 1964: 73).

Треба додати и још то да се глаголи *molestar* и *perjudicar* сврставају у групу тзв. глагола емоције или афекта¹², и њихово рекцијско понашање анализира се у оквиру те специфичне глаголске групе. Поред *molestar* и *perjudicar*, афективни глаголи би били: *aburrir* [досађивати], *afectar* [ганути], *asustar* [плашити], *asombrar* [зачудити], *complacer* [угађати], *convencer* [убеђивати], *decepcionar* [изневерити], *disgustar* [растужити], *divertir* [забавити], *escandalizar* [запрепатити], *halagar* [ласкати], *impresionar* [задивити], *inquietar* [узнемирити], *irritar* [иритирати], *ofender* [увредити], *preocupar* [бринути], *sorprender* [изненадити]¹³ итд.

Како истиче Гонсалес (1977), различити су фактори који утичу на одабир падежа код ових глагола. Када је реч о неживом субјекту или зависној реченици у функцији субјекта онда се најчешће јавља допуна у дативу, а допуна у акузативу више је везана за субјекте лица који се лакше поимају као вршиоци радње.

12 Глаголи емоције или афекта били би глаголи који означавају процесе који утичу на психичко и емотивно стање, и који изазивају различите емотивне реакције и стања (РАЕ, 2005: в. *leísmo*).

13 Неки од ових глагола су већ поменути као дворекцијски у делу рада који анализира допуне у српском језику (*досађивају*, *удовољивају*), али њима могу да се додају и глаголи *угађају* и *ласкају*.

91547210: *La mujer se inclinó para ayudarlo (al niño).*

Al viajero, el diccionario „de faldriquera“, de poco peso, le puede ayudar para alguna lectura no muy exigente en lengua extranjera. (ДЕА: 1999)

Што се тиче положаја субјекта, тенденција је да субјекат-агенс претходи глаголу, а допуна се јавља у акузативу, схваћена као пацијенс; са друге стране, неживи субјекат обично се јавља иза глагола, а на почетном тематском положају у реченици јавља се допуна у дативу са семантичким обележјем експериментатора радње (Фернандес-Ордоњес, 1999: 1325).

Анализа глагола и глаголских допуна у шпанском језику

Ayudar

Глагол *ayudar* је прави пример глагола који је претрпιο рекатегоризацију глаголског рода, па га у речницима налазимо углавном са акузативном допуном, осим у случајевима када се инсистира на високом степену индивидуације допуне, где се јавља дативска допуна. Поред дативске/акузативне допуне уз овај глагол се јавља и допуна са предлозима *A* и *EN* која не утиче додатно на промене у глаголском падежном режиму. Уколико се појави субјекат с обележјем *неживо*, глагол ће да нагиње дативској допуни. На пример:

A: Yo tenía que ayudarla en la facturación, en el transporte de las reses.

La ayuda su sobrino. (ДЕА: 1999)

Alguien lo ayudo a incorporarse. (ДРАЕ: 2005)

Д: Al viajero, el diccionario „de faldriquera“, de poco peso, le puede ayudar para alguna lectura no muy exigente en lengua extranjera. (ДЕА: 1999)

У корпусу налазимо разне примере употребе етимолошког датива, који обухвата и женски и мушки род, а неке употребе датива су и додатно мотивисане персирањем, као и поменутом анимираношћу референта, нпр:

Д: 107601421: Lo conocí hace un año y me gustó mucho. Decidí ayudarle (a él) no porque sea liberal ni godo. 91363245: Era evidente que el encuentro fue un toque de vigor, una fuerza que podría ayudarle (a ella) a superar sus problemas, ella no lo aceptaba todavía... 91163378: Se fue con él a su rancho, a servirle como mujer y a ayudarle (a él) en su trabajo. 91486289: Lo que quiero es ayudarle (a Usted), y que a cambio usted me haga una pequeña ayudita. 94795132: Estoy aquí para ayudarle (a Usted) en el trabajo que Ud. me pida.

Што се тиче употребе акузатива са глаголом *ayudar*, налазимо на исти висок степен анимираности допуне као и код датива.

Међутим, осим једног усамљеног случаја са *LA* када је референт особа женског рода којој се персира, нисмо нашли ниједан пример употребе *LO* када је реч о персирању.

A: 90570350: *Ella debería ayudar**lo** (a él) de cualquier forma.* 91734134: *El hombre le extendió la mano para ayudar**lo** (a él) a recorrer el trayecto que faltaba, pero Martín le hizo señas de que podía...* 90701648: *Aquellos pájaros habían venido hasta su celda para ayudar**lo** (a él).* 91185949: *-¿Cuál es la queja contra mí? -Usted lo sabe mejor que yo. Se la acusa de practicar la prostitución...* Terminemos con esto. *Yo puedo ayudar**la** (a Usted).* 92095891: *Ella sola, sin un hombre a su lado para ayudar**la** (a ella).*

Juzgar

Глагол *juzgar* је једини од анализираних глагола који није имао етимолошку дативску допуну, него се појављивао са две акузативне допуне, једном у функцији директног објекта а другом у функцији објекатског атрибутива. Када се појави без атрибутива у значењу *изложи́ти некога или неши́о суду, судском постоју́ку, процени*, најчешћи су примери са акузативном допуном, док уколико се јави конструкција са објектом и атрибутивом у значењу *сма̀тра́ти, оцењива́ти* чешће налазимо дативске допуне, нпр:

Д: *No **le** (a él) juzgas bien, si le crees capaz de eso. No **le** (a él) juzgo muy inteligente.* (ДММ: 2002)

али налазимо и архаичну варијанту:

A: *Solo siendo sinceramente amable y constantemente amable... se **la** (a ella) juzgará amable y bien educada.* (ДЕА: 1999)

A: *El juez federal **lo** (a él) juzgaré por injurias.* (ДРАЕ: 2005)

Los *(a ellos) van a juzgar en juicio sumarísimo.* (ДММ: 2002)

У корпусу налазимо примере који илуструју употребе глаголских допуна онако како су описане у речницима, с напоменом да акузативна допуна има много више примера са неанимираним референтом:

Д: 102797289: *Hubiera dejado seguramente alguna grabación que nos permitiría tener una base sólida para juzgar**le** (a él) como pianista, aunque el concierto en vivo es insustituible.* 75919156: *Los más contumaces en juzgar**le** (a él) un hombre honrado empezaron a ceder.* 77955026: *Entonces, ¿cómo se atreve usted a juzgar**le** (a él)?* 80111557: *A nosotros no nos toca juzgar**le** (a él) como hombre de letras, sino hacerle justicia como hombre caritativo...* 82115768: *Dada la existencia de un objeto, pertenece a la filosofía el desentrañarle, apreciarle y juzgar**le** (al objeto), ya que en la*

aceptación común esta palabra significa... 112575248: Mujibur fue arrestado y conducido a Pakistán Occidental para juzgarle (a él) por traición.

A: 68547759: *Si usted no lo conoce, no puede juzgarlo (a él).* 76105699: *Esteban pudo juzgarlo (a él) como un maestro ironista, más antipático aún con su agrio sonreír de cara dura negra (tal que sonríen los carboneros)...* 85551814: *En lo que en ella hubiese de tormento de mujer, hace falta ser mujer para juzgarlo (eso).* 87354378: *Aquel libro lo tenía allí para juzgarlo (al libro).* 96089652: *Inf. -...no puedo... no puedo juzgarla (a ella) porque en realidad no... no la conozco, ¿no?* 93072194: *Eso sí, con el tiempo llegó a juzgarla (a ella) duramente a Alicia porque la había visto fumar caminando por la calle.* 70028619: *Queremos ser nosotros mismos el relator de esa causa, antes de juzgarla (a la causa).*

Molestar

Глаголе *molestar* и *perjudicar* смо сврстали у групу тзв. глагола психичког афекта, који показују слично понашање када је у питању употреба дативске односно акузативне допуне. Навели смо, такође, да је код ових глагола веома битна расподела улога *активно/пасивно* у реализацији глаголске радње између субјекта и објекатских референата, као и степен индивидуације референта.

Д: *A mi mamá no le molestaba lo que yo hacía.* (ДРАЕ: 2005)

Le *molestan las visitas.* (ДММ: 2002)

Le *molestó que le exigieran recibo.* (ДММ: 2002)

Puede seguir andando si no le molesta. (ДЕА: 1999)

Los niños le molestan para estudiar. (ДММ: 2002)

A: *Ordenó que nadie lo molestara.* (ДРАЕ: 2005)

¿La *molesta el humo?* (ДЕА: 1999)

Примери из корпуса:

Д: 91552411: *Entonces don Gerardo se enojó porque el peón vino a molestarle (a él) y lo echó a Fernando... 90304901: ...supo desde luego que frecuentaba él con exceso Los Nisperos, a pesar de molestarle (a él) tanto la ordinariez de los tales Iturriagas; 70108045: ...iría a creer cuán poco debieran molestarle (a él) tan demostrativos afectos... 75963013: Le debemos a usted dinero, nos es ahora más difícil que nunca pagar, y...mucho me ha costado decidirme a molestarle (a Usted). 91012157: ¿Por qué no se va a molestarle a otra? Pese a lo que dijo, la voz de Rosa se había suavizado.*

A: 91030373: *Bueno, le decía que no quería molestarlo (a él), pero resulta que me urge hablar con Mauricio... 92682452: Desde entonces no volvieron a molestarlo (a él). 92854907: Para molestarlo (al pueblo) los pilotos lo*

espolvoreaban desde arriba con migas de pan. 90124596: Me doy cuenta de todo y no quiero molestarla, señora, pero necesito saber dónde está El Gallego. 91545119: Pero la mujer respiraba pausada y tranquilamente, y no valía la pena molestarla (a ella) por una ocurrencia absurda.

Perjudicar

У значењу наносијџи шџијеџу некоме или нечему, кваријџи налазимо како у речницима, тако и у корпусу примере са акузативом и дативом у складу са понашањем глагола психичког афекта.

Д: Es a él en definitiva a quien sí le perjudica mi labor. (ДРАЕ: 2005)

А: Le designaron los mismos jeces que lo (a él) perjudicaron en México. (ДРАЕ: 2005)

Ese peinado la (a ella) perjudica. (ДММ: 2002)

Примери из корпуса:

Д: 69336187: Semejante conducta hubiera podido perjudicarle (a él) entorpeciendo sus planes ulteriores; 77559353: ¿No estoy yo interesada en que suprima, en la hora del delito, todo lo que pueda perjudicarle (a él) en la hora de la acusación? 77909459: Esto, en vez de perjudicarle (a él), aumentaba y extendía su buen crédito. 78348075: Lo primero en que pensó fue en que su conducta de aquella noche, pasada la embriaguez del amor, pudiera perjudicarle (a ella) en el concepto de don Luis. 100942110: Con esto, que es opinión de un magistrado, lo que le perjudica o le beneficia a un partido político simple y sencillamente no tiene sustento legal alguno... 101854711: Como resalta García Barredo, "al libro no le perjudica estar en la mayor cantidad de sitios posibles".

А: 96447720: No molestar al enfermo... en fin...no hacer algo que pueda perjudicarlo (a él); solamente se prueban cosas que no lo molesten en absoluto o muy poco... 109489070: Eh, ¿por qué motivo habrán tratado de perjudicarlo (a él) lanzando una acusación tan fea, si él es un buen tipo, muy educado, además tiene novia y asiste a misa todos los domingos? 106869313: ... admitió que al gobierno lo perjudica todo hecho o acto que no habiéndose hecho como corresponde, después aparece involucrado un delincuente. 94366017: Despreocúpese de lo demás, Álvez ya no puede perjudicarla (a ella) con sanciones. 89314231:...porque es seguro que si éste no ayuda a la idea, la perjudica, idea es un signo mortal; 78620902:...no sólo desatienden las precauciones más sencillas para preservar la salud, sino que en su daño son a veces parte activa, haciendo lo que indudablemente la perjudica (la salud).

Нумерички приказ примера обрађених у корпусу

У наставку ради бољег прегледа резултата добијених на основу претраживања електронског корпуса нумерички приказујемо примере са акузативом или дативом, и наводимо неке од карактеристика које би биле релевантне за тумачење двојаке глаголске реакције:

Глаголи у српском	Падеж	Број примера	живо	неживо	персонификовано
помагати	Датив	28	22	2	4
	Акузатив	22	4	11	7
сметати	Датив	50	40	8	2
	Акузатив	/	/	/	/
судити	Датив	38	36	2	/
	Акузатив	12	1	10	1
штетити	Датив	47	12	28	7
	Акузатив	3	/	3	/

Глаголи у шпанском	Падеж	Број примера	живо	неживо	персонификовано
Ayudar	Датив	27	26	/	1
	Акузатив <i>lo/la</i>	11/12	23	/	/
molestar	Датив	31	31	/	/
	Акузатив <i>lo/la</i>	12/7	19	/	/
juzgar	Датив	23	21	2	/
	Акузатив <i>lo/la</i>	13/14	17	9	1
perjudicar	Датив	28	25	1	2
	Акузатив <i>lo/la</i>	10/12	14	5	3

Закључак

Оно што се може закључити из приложеног јесте да је напредна употреба датива и акузатива, као падежа директног објекта, уз анализиране глаголе, како у шпанском тако и у српском језику, проузрокована реструктурирањем глаголске категорије рода, што је утицало на поимање синтаксичких улога субјекта и објекта у односу на радњу, и у одређеној мери се одразило на плану значења.

У српском језику поменути процес „акузативатизације“ није се проширио у мери у којој јесте у шпанском језику, па поменуте глаголе налазимо најчешће уз „етимолошке“ дативске допуне, са нијансама у значењу у односу на акузативне допуне, и са преферентном анимираношћу референта, што смо видели на примеру глагола *судити* и *штетити*. Глагол *помагати* везује подједнако

датов и акузатив, како у српском тако и у шпанском језику. Код глагола *сметати* ситуација описана у речницима разликује се од података добијених на основу корпуса. Делује као да је дошло до семантичке диференцијације на основу обележја *живо/неживо*, па се датив везао за глагол *сметати*, који углавном захтева објекат лица, а акузативна допуна је нашла своје место уз глагол *ометати*, који тражи објекат предмета.

Са друге стране, у шпанском језику, на „већи степен“ распрострањености акузативне допуне утицали су, свакако, и други фактори. Поред осетљивости прономиналних анафорских облика на степен прелазности глаголске радње и на улогу субјекта у реченици, треба поменути и тенденцију обнове референцијалне вредности рода.

Такође, употреба *le*, *lo* и *la* зависиће од значења које жели да се исказе у предикатско-аргументској релацији, али са превагом употребе датива, када је анимираност објекта једнака или виша од анимираности субјекта. Прототипична употреба датива указивала би на низак степен прелазности глаголске радње, али и на висок степен индивидуације глаголске допуне. Па тако, у случају глагола *juzgar* имамо протезање датива на терен акузатива услед високог степена индивидуације допуне. Код остала три глагола имамо супротан процес, протезање акузатива на терен датива. Па тако, облик акузатива женског рода *la*, поред типичних обележја акузатива, често има исти степен анимираности као и облик *le*, и разлика би била само у диференцијацији категорије рода референта. Облик *lo* користиће се у примерима са високим степеном прелазности глаголске радње означавајући допуну са пасивном улогом, али исто тако, њиме ће се означавати референти са ниским степеном индивидуације или они који су ње лишени.

Могло би се још додати да је датив у шпанском језику "добрио на угледу", што би можда могло да се каже и за српски језик. Наиме, облик за датив једнине *le* признат је од стране нормативних граматика као престижан облик који су користили многи учени људи и писци од стила, па је на тај начин, облик *le* почео преферентно да се користи када је референт хонорифичка заменица *Usted* [Ви], што у неким примерима представља и главни критеријум употребе датива.

Извори

а) електронски корпуси

Дејвис 2002: Davies, Mark. *Corpus del español* (100 millones de palabras, siglo XIII - siglo XX). <<http://www.corpusdelespanol.org>>

МАТФ 2002: *Корпус савременог српског језика*. Математички факултет Универзитета у Београду. <<http://www.korpus.matf.bg.ac.yu/korpus/login.php>>

б) речници

ДММ 2002: Moliner, María. *Diccionario de uso del español*. 2 Vol. Madrid: Gredos.

Петровић, Дудић 1989: В. Петровић, К. Дудић. *Речник глагола са грама-тичким и лексичким дојунама*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника, Сарајево: Свјетлост и Завод за уџбенике и наставна средства.

ДРАЕ 2005: Real Academia Española. *Diccionario panhispánico de dudas*. (<http://www.rae.es/rae.html>)

Р МС-МХ 1990: *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Друго фототипско издање. Нови Сад: Матица српска; Загреб: Матица хрватска. (Електронско издање)

Р ЈАЗУ: *Рјечник хрватскога или српскога језика*. Загреб: Југославенска академија знаности и уметности. Део 10: 45, 1930; Део 15: 65, 1955; Део 16: 70, 1958; Део 17: 72, 1959.

ДЕА 1999: Seco, Manuel; Olimpia Andrés y Gabino Ramos. *Diccionario del español actual*. Madrid: Aguilar.

Литература

Аларкос Љорак 1994: E. Alarcos Llorach, *Gramática de la lengua española*. RAE, Madrid: Espasa Calpe.

Арсенијевић 2007: Н. Арсенијевић, „Транзитивност и падежи објекта у српском језику“, *Зборник Матице српске за славистику* 71/72, Нови Сад: Матица српска, 377-389.

Гонзалес 1977: L. González, „El léismo hispano. Un análisis basado en roles temáticos“, *Lingüística y Literatura* 32. Medellín (Colombia): Universidad de Antioquia, 97-114.

Гортан-Премк 1973: Д. Гортан-Премк, „О еволутивним тенденцијама акузативних синтагми без предлога у српскохрватском језику“, *Јужнословенски филолог* XXX/1-2, Београд: Институт за српскохрватски језик, 281-295.

Грицкат 1973: И. Грицкат, „Из проблема прелазности српскохрватског глагола“, *Јужнословенски филолог* XXX/1-2, Београд: Институт за српскохрватски језик, 297-303.

- Грковић-Мејџор 2007: Ј. Грковић-Мејџор, „Развој синтаксичке транзитивности“, *Зборник Матице српске за славистику* 71/72, Нови Сад: Матица српска, 417-434.
- Ивић 1983: М. Ивић, *Лингвистички огледи*. Београд: Просвета, Библиотека XX век.
- Ивић 1971: М. Ивић, „Квџестионар за употребу падежа у савременом српскохрватском књижевном језику“, *Зборник за филологију и лингвистику* XIV/1, Нови Сад: Матица српска, 159-171.
- Лапеса 1968: R. Lapesa, *Sobre los orígenes y evolución del leísmo, laísmo y loísmo*, Tubinga: Max Niemeyer Verlag.
- Лапеса 1964: R. Lapesa, „Los casos latinos: restos sintácticos y sustitutos en español“, *Boletín de la Real Academia Española*, Tomo 44, Cuaderno 171, 57-106.
- Маркос Марин 1978: F. Marcos Marín, *Estudios sobre el pronombre*. Madrid: Gredos.
- Меје 1965: А. Меје, *Увод у уџоредно иџроучавање индоевропских језика*. Београд: Научна књига.
- Ромеро Моралес 2008: J. Romero Morales, *Los dativos en español*. Madrid: Arco/Libros.
- Станојчић, Поповић 2008: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматиџка српског језика: уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић 1991: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик: (џраматиџички системи и књижевнојезичка норма). Књ. 2. Синтакса*. Београд: Научна књига.
- Тополињска 1996: З. Тополињска, „Падеж и глаголски род – две стратегије граматиџализације односа између предиката и његових аргумента“, *Јужнословенски филолог LII*, Београд: Сану и Институт за српски језик Сану, 1-9.
- Урубурџ Бидаурасага 1993: A. Uruburu Bidaurrazaga, *Estudios sobre leísmo, laísmo y loísmo*. Córdoba: Universidad de Córdoba.
- Фернандес-Ордоњес 1999: I. Fernández-Ordóñez, „Leísmo, laísmo y loísmo“ en: Bosque, Ignacio y Violeta Demonte (eds). *Gramática descriptiva de la lengua española*. RAE. Madrid: Espasa Calpe. 1317-1397.
- Флорес Сервантес 2002: M. Flores Cervantes, *Leísmo, laísmo y loísmo*. México: Universidad Nacional Autónoma de México.

Gorana Zečević-Krneta
VERBOS CON ALTERNANCIA DATIVO /
ACUSATIVO EN EL RÉGIMEN DIRECTO:
ANÁLISIS CONTRASTIVO EN ESPAÑOL Y SERBIO

Resumen

En este trabajo se analiza la presencia del dativo y acusativo con los cuatro verbos que presentan doble régimen en serbio y español partiendo de los ejemplos recogidos tanto en diccionarios como en corpus digitales. Se analizan los factores que condicionan el uso del caso gramatical determinado y las posibles modificaciones semánticas de la estructura argumental del predicado. Asimismo, se intenta verificar si los dos idiomas utilizan los mismos patrones a la hora de optar entre dativo o acusativo. El análisis del corpus ha mostrado que el proceso de „acusativatización“ no se ha ampliado tanto en serbio como en español, probablemente porque los pronombres clíticos en español se han visto más influenciados por el grado de transitividad de la acción verbal y, tal vez, por la tendencia de renovar el perdido valor referencial de género. La diferenciación semántica entre dativo y acusativo deriva de los rasgos *animado/inanimado* y *activo/pasivo* y de su distribución en la estructura argumental predicativa.

Прихваћено за штампу јануара 2010.